

**DARYO TURIZMINI RIVOJLANTIRISHNING GEOGRAFIK-
EKOLOGIK JIHTLARI (BEKOBOD HUDUDI MISOLIDA)**

G'ofur Tovbayev

Guliston davlat universiteti

Ekologiya va geografiya kafedrası o'qituvchisi

E-mail: gofurxperia@gmail.com

Fotima A'zamqulova

Guliston davlat universiteti

Ekologiya va geografiya kafedrası talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqola Bekobod shahri va tumanida daryo turizmini rivojlantirishning shart-sharoitlari hamda istiqbollari yoritilgan. Sirdaryo daryosi bo'yida turistik zona shakllantirish va uning atrof-muhitga, insonlar sog'lig'iga ta'sir doirasi asosida tashkil etish takliflari keltirilgan.

Kalit so'zlar: turizm, rekratsiya, sog'lomlashtirish markazlari, turistlar, kurort, sanatoriya

**ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ И ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ
РЕЧНОГО ТУРИЗМА (НА ПРИМЕРЕ БЕКОБАДСКОГО РАЙОНА)**

Аннотация:

В данной статье описаны условия и перспективы развития речного туризма в городе и районе Бекобад. Представлены предложения по формированию туристической зоны на берегу реки Сырдарья и ее влиянию на окружающую среду и здоровье человека.

Ключевые слова: туризм, рекреация, здравницы, туристы, курорт, санаторий.

GEOGRAPHICAL AND ENVIRONMENTAL ASPECTS OF RIVER TOURISM DEVELOPMENT (BY THE EXAMPLE OF BEKOBAD DISTRICT)

Annotation:

This article describes the conditions and prospects for the development of river tourism in the city and district of Bekobod. Proposals are presented on the formation of a tourist zone on the banks of the Syrdarya River and its impact on the environment and human health.

Keywords: tourism, recreation, health resorts, tourists, resort, sanatorium.

Kirish

Insoniyat XXI asr – fan va texnologiyalar hamda barcha sohaning globallashuv asrida yashar ekan, tabiat-jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro muvozanatni saqlay bilishi hamda aholining jadal ko‘payib borishini hisobga olgan holda uning moddiy ehtiyojlarini tabiatdan oqilona foydalangan holda qondirishi kerak. Shu boisdan Respublikamizni barcha hududlarini bor imkoniyatlaridan foydalangan holda iqtisodiy-ijtimoiy rivojlantirish bo‘yicha chora-tadbirlar ishlab chiqilyapti va amalga oshirilayapti. Hozirgi davrda sanoat, qishloq xo‘jaligi bilan bir qatorda xizmat ko‘rsatish, logistika tarmoqlari insoniyatni asosiy band qilgan sohalardan biriga aylanyapti. Bu sohlarni takomillashtirish evaziga zamonaviy yangi soha – turizm barqaror rivojlanishni boshladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-apreldagi PQ-232 “Ichki turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi, 2023-yil 26-apreldagi PQ-135 “Respublikaning turizm salohiyatini jadal rivojlantirish hamda mahalliy va xorijiy turistlar sonini yanada oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Qarorlari hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 27-fevraldagi “Turizm mahallalarida muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 86-sonli Qarori turizm sohasini rivojlantirish uchun alohida e‘tibor sanaladi[1]. Turizm tabiiy va tarixiy turlarni o‘zida birlashtiradi. Turizmga berilgan ta‘riflarni tahlil qilgan holda A.Nigmatov turizmga quyidagicha ta‘rif bergan, jumladan: **Turizm** – shaxs(lar)ni bo‘sh vaqtlarida doimiy yashab turgan joylaridan 24 soatdan kam bo‘lmagan va 6 oydan ko‘p bo‘lmagan davr oralig‘ida (kamida bir kecha qolish) haq to‘lanadigan

faoliyat bilan shug'ullanmagan holda, madaniy, ma'rifiy, kasbiy, diniy, sport va boshqa maqsadlarda boshqa mintaqaga yoki davlatga vaqtincha yashash uchun jo'nab ketishi va sayohatning boshlang'ich nuqtasiga qaytish bilan yakunlanadigan sayohatlar, deb takidlagan[2]. A.Soliyev va M.Usmonovlar turizmga quyidagicha tarif bergan: **Turizm**- aholining o'zi yashab turgan mintaqah hudud, o'lka yoki biror mamlakatning diqqatga sazovor joylarini ko'rish maqsadida uyushtirilgan rekratsion faoliyat turiga sayohat[2].

1963-yilda BMTning Xalqaro turizmga oid konferensiyasiga muvofiq turist deb, bir mamlakatdan ikkinchi mamlakatga safarga borib kamida 24 soat o'sha yerda turib, turistik xizmatdan foydalangan kishiga aytiladi (Mironenko, Tverdoxlebov,1981).

Turizm ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishda, mehnat resurslaridan foydalanishda va aholining ijtimoiy hamda jismoniy muommolarini hal qilishda, sog'lomlashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman O'zbekiston hududida turizmni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlar keng, uning birgina Osiyo va Yevropaga tutashligi sababli turistlarni jalb qilmay qolmaydi[3].

Asosiy qism. Bekobod tumani tabiiy geografik jihatdan Mirzacho'l dashtining sharqiy qismida, Sirdaryoning allyuvial tekislik qismi bilan to'rtlamchi davrdagi Janubiy Tyanshan tog'larining prolyuvial tekislik qismi tutashgan joyda joylashgan[5]. Siyosiy-ma'muriy jihatdan Toshkent viloyatining eng janubida joylashgan. Hududdan Sirdaryo oqib o'tadi (1-rasm). Daryo O'rta Osiyo va O'zbekistondagi eng katta ikki daryoning biri. Sirdaryo Bekobod shahri va tumanidagi zavod va fabrikalarni suv bilan taminlash vazifasini ham o'z zimmasiga olgan.

1-rasm. Sirdaryo havzasi.

Daryoga Farhod GES-1 qurilgan. GES hudud va unga qo'shni viloyatlarni ham elektroenergiya bilan taminlab kelmoqda (2-rasm). Shu kabi daryoning insoniyat oldidagi vazifalarini sanasak tugamaydi. Ayniqsa oldingi yillar ham va hozir ham insonlarning xo'jalik ehtiyojlari uchungina foydalanib kelishi, daryoga rekratsion resurs sifatida qarashdan yiroqlashtiradi. Ya'ni daryodan faqat ekin maydonlarini sug'orish, zavod va fabrikalarni suv bilan taminlash kabi vazifalar uzoq o'tmishdan beri yuklab qo'yilgan.. Bekobod hududidagi Sirdaryo bo'yiga oromgohlar, sog'lomlashtirish markazlari(sanatoriyalar) kurort va turistik zonalar, plyajlar va shu kabi bir qancha madaniy hordiq chiqarish markazlarini bunyod qilish lozim. Va aynan bunday markazlarni daryobo'yi relyefiga, hududning tabiiy sharoitiga mos ravishda tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Albatta bu maskanlarni barpo qilishdan oldin hududning tabiatini, iqlimini, flora va faunasini o'rganish kerak. Bekobod shahri atrofidagi atmosfera bir ozgina og'irroq hisoblanadi. Bunga sabab Bekobod shahrida joylashgan metallurgiya, sement va bir qancha ishlab chiqarish korxonalarining ish faoliyatidir[4].

2-rasm. Bekobod tumanidagi Sirdaryo suv inshooti.

Shunday korxonalarda mehnat qiluvchi insonlar sog'lig'i bilan muammolar yuzaga kelishi tayin[6], [7]. Ular bir muddat dam olish uchun uzoq masofali sanatoriyalarga borishiga to'g'ri kelmoqda. Shu kabi ijtimoiy harakatlarni ko'zdan kechirgan holda Bekobod shahri va tumanidagi daryobo'yi hududlariga kurort(

nemischa shifobaxsh joy, maskan) zonalar va madaniy xordiq chiqarish plyajlari, sogʻlomlashtirish markazlari barpo qilish natijasida insonlarning yuqorida keltirilgan muammolariga yechim topilgan boʻlardir. Bekobod tumanidagi Nayman qishlogʻi Sirdayoning boʻyida qoʻnim topgan goʻzal maskandir. Faqat bu hududda ham turistik zonaning tashkil etilmaganligi daryoga faqat xoʻjalik ehtiyojlari uchunгина qaralganligidir. Qadimdan insonlarni daryodan ekinlarni sugʻorish, yerlardagi yaxob ishlari va chorva mollarini sugʻorish kabi ishlar uchun foydalanganlar[8]. Agar bu hududlarda ham turistik markazlar bunyod qilinsa insonlarning turmush tarzida ham bir oz yengilliklar yuzaga kelgan boʻlardir. Daryodan foydalanishda asosan mahalliy koʻlamdagi sunʼiy suv inshootlari (kichik kollektor va ariqlar) asosan qishloqqa ekinlarni sugʻorish uchun kerak boʻlib kelgan. Suv inshootlarining yana bir qiziq jihati shundaki undan hozirda yoshlar “Baydarka” sport turi orqali foydalanib ulkan zafarlarni qoʻlga kiritgan (3-rasm).

3-rasm . Sirdaryoda baydarka sportchilari.

Xulosa va takliflar. Turizmni rivojlantirish uchun har qanday hududda bir qancha omillar yuzaga keladi. Umuman olganda Oʻzbekiston hududida rekratsion turistik resurslar koʻp. Faqat turizmni rivojlantirishda bir qancha muommolar haligacha oʻz yechimini topgan emas. Shu sababli Prezidentimizning 2023-yil 26-apreldagi PQ-135 “Respublikaning turizm salohiyatini jadal rivojlantirish hamda mahalliy va xorijiy turistlar sonini yanada oshirishga doir qoʻshimcha chora-tadbirlar

to‘g‘risida’gi Qarorini doirasida hudud bo‘yicha quyidagi ishlab chiqilgan takliflar amalga oshirilsa maqsadga muvofiq bo‘ladi: hududning tabiiy rekreatsion resurslarini hisobga olib daryo turizmi, sport turizmi, gastronomik turizm, ekoturizm sohalarini rivojlantirish va ushbu sohalar negizida “UZMILLIYTOURISM”ni tadbiq qilish[9].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Turizm sohasiga oid amaldagi me‘yoriy qonun hujjatlari: <https://lex.uz/uz>
2. M. R. Usmonov . Turizm geografiyasi . Samarqand 2020. 11-190 betlar
3. Хидиралиев, К. Э., Ахунбабаев, М. М., Товбаев, Г. З., & Эгамкулов, Х. Э. (2021). ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ СВОБОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ВОПРОСЫ. Экономика и социум, (11-2 (90)), 605-611.
4. Хидиралиев, К. Э., Ўғли, Т. Ф. З., & Холдорев, Д. Б. Ў. (2022). ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАРНИНГ ҲУДУДИЙ ЖИҲАТЛАРИ (СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА). Science and innovation, 1, 136-142.
5. Zulkaynar o‘g T. G. et al. SIRDARYO VILOYATI GEOGRAFIK O‘RNI, SHEGARALANISHI VA UNING GIS TAHLILI //World scientific research journal. – 2023. – Т. 16. – №. 1. – С. 12-16.
6. Alimqul o‘g‘li U. O. et al. BEKOBOD SEMENT ZAVODI, UNING ATROF-MUHITGA TA‘SIRI (BEKOBOD TUMANI, SHIRIN SHAHRI, BOYOVUT, XOVOS TUMANLARI) //World scientific research journal. – 2023. – Т. 13. – №. 1. – С. 35-39.
7. Tovbayev G. Z. GLOBAL EKOLOGIK MUAMMONI HAL QILISH YO‘LLARI //Экономика и социум. – 2022. – №. 5-2 (92). – С. 279-283.
8. Toxir o‘g‘li Q. Z. et al. GLOBAL VA GEOEKOLOGIK MUAMMOLAR //Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 1-7.
9. Erkaboyevich E. H. et al. AYDAR-ARNASOY KO‘LLAR TIZIMIDA «UZMILLIYTOURISM» NI RIVOJLANTIRISHNING GEOGRAFIK JIHATLARI //World scientific research journal. – 2023. – Т. 15. – №. 1. – С. 178-181.

